

despre guvernarea reprezentativă

john stuart mill

despre guvernarea reprezentativă

Traducere din limba engleză și note de
Mona Mamulea și Ovidiu G. Grama

CONSIDERATIONS ON REPRESENTATIVE GOVERNMENT

John Stuart Mill

DESPRE GUVERNAREA REPREZENTATIVĂ

John Stuart Mill

Copyright © 2016 Editura **ALL**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MILL, JOHN STUART

Despre guvernarea reprezentativă / John Stuart Mill;

trad.: Mona Mamulea, Ovidiu G. Grama. – București:

Editura ALL, 2016

Bibliogr.

ISBN 978-606-587-150-2

I. Mamulea, Mona (trad.)

II. Grama, Ovidiu (trad.)

32

Toate drepturile rezervate Editurii **ALL**.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată

fără permisiunea scrisă a Editurii **ALL**.

Drepturile de distribuție în străinătate aparțin editurii.

All rights reserved. The distribution of this book outside

Romania, without the written permission of **ALL**,

is strictly prohibited.

Copyright © 2016 by **ALL**.

Editura **ALL**:

Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – București

Tel.: 021 402 26 00

Fax: 021 402 26 10

Distribuție: 021 402 26 30;

021 402 26 33

Comenzi: comenzi@all.ro

www.all.ro

Traducere: **Mona Mamulea și Ovidiu G. Grama**

Redactare: Ana-Maria Datcu

Tehnoredactare: Liviu Stoica

Design copertă: Andra Penescu

Editura **ALL** face parte din **Grupul Editorial ALL**.

[f/editura.all](https://www.facebook.com/editura.all)

allcafe.ro

Despre guvernarea reprezentativă

1861

PREFAȚA AUTORULUI

Aceia care mi-au făcut onoarea de a-mi citi scrierile anterioare poate că nu vor resimți prea puternic impresia că volumul de față aduce vreo noutate, deoarece principiile sunt acelea la care am lucrat cea mai mare parte a vieții mele, iar cele mai multe dintre sugestiile practice au fost anticipate de către alții sau de către mine însumi. Există totuși noutate în faptul de a le fi adus laolaltă și de a le fi expus în conexiunea lor, ca și, cred eu, într-o bună parte din argumentele aduse în sprijinul lor. În orice caz, unele dintre opinii, chiar dacă nu sunt noi, au deocamdată tot atât de puține șanse să întrunească acordul general ca și cum ar fi.

Mi se pare, totuși, după diverse indicii și mai ales după dezbaterile recente asupra reformei parlamentului, că atât conservatorii, cât și liberalii (dacă îi pot numi în continuare așa cum se numesc încă ei înșiși) și-au pierdut încrederea în crezurile politice pe care le mărturisesc în mod formal, în timp ce nici unii, nici ceilalți nu par să fi făcut vreun progres în a-și găsi unul mai bun. Trebuie totuși să fie posibilă o doctrină mai bună; nu un simplu compromis, prin găsirea unei căi de mijloc între cele două, ci ceva mai vast decât fiecare dintre ele și care, în virtutea puterii sale superioare de cuprindere, să poată fi adoptat și de un liberal, și de un conservator, fără ca aceștia să renunțe la nimic din ceea ce simt că este cu adevărat valoros în propriul lor crez. Când atât de mulți simt

în mod nelămurit nevoia unei asemenea doctrine și atât de puțini chiar se amăgesc că ar fi găsit-o, oricine poate oferi, cu modestie, contribuția pe care propriile gânduri – și tot ce știe mai bun din gândurile altora – sunt în măsură să o dea pentru elaborarea ei.

CAPITOLUL I

În ce măsură sunt formele de guvernare o chestiune de alegere

Toate speculațiile asupra formelor de guvernare poartă amprenta mai mult sau mai puțin exclusivă a două teorii divergente referitoare la instituțiile politice; sau, pentru a ne exprima mai exact, a două concepții divergente cu privire la ceea ce sunt instituțiile politice.

Unele spirite concep guvernarea drept o artă strict practică, dând astfel naștere unor întrebări legate exclusiv de scop și de mijloace. Formele de guvernare sunt asimilate tuturor celorlalte mijloace care servesc la realizarea obiectivelor omenești. Ele sunt considerate a fi în întregime o chestiune de invenție și ingenuozitate. Fiind făcute de om, se presupune că omul poate alege să le facă sau nu, precum și modul în care vor fi făcute și după ce model. Guvernarea este – potrivit acestei concepții – o problemă care trebuie tratată ca orice altă chestiune de afaceri. Primul pas constă în a defini scopurile pe care trebuie să le servească guvernarea. Următorul este de a cerceta care formă de guvernare este cea mai potrivită pentru îndeplinirea acestor scopuri. Odată ce ne-am edificat asupra acestor două puncte și am stabilit forma de guvernare care combină cât mai mult bine cu cât mai puțin rău, nu ne mai rămâne decât să obținem, pentru opinia personală la care am ajuns, acordul

compatrioților noștri sau al celor cărora le sunt destinate instituțiile. A găsi cea mai bună formă de guvernare, a-i convinge pe alții că este cea mai bună și, acestea odată făcute, a-i convinge să se străduiască să o obțină – iată care este ordinea ideilor în mintea acelor care adoptă acest punct de vedere în filosofia politică. Ei privesc o constituție în aceeași lumină în care privesc (respectând proporțiile) un tractor cu aburi sau o mașină de treierat.

Acestora li se opune un alt tip de gânditori politici, care sunt atât de departe de a asemena o formă de guvernare cu o mașină încât o privesc ca pe un fel de produs spontan, iar știința guvernării este privită ca o ramură (ca să zicem așa) a istoriei naturale. Potrivit lor, formele de guvernare nu sunt o chestiune de alegere. Trebuie să le luăm, în general, așa cum le găsim. Formele de guvernare nu pot fi întocmite prin planificare premeditată. Ele „nu se fac, ci cresc“. Treaba noastră în ceea ce le privește este, ca și în cazul celorlalte realități ale universului, să ne familiarizăm cu proprietățile lor naturale și să ne adaptăm la ele. Instituțiile politice fundamentale ale unui popor sunt considerate de către această școală ca un fel de produs organic al naturii și vieții aceluia popor: un rod al obiceiurilor, instinctelor, nevoilor și dorințelor sale inconștiente, prea puțin al intențiilor sale deliberate. Voința oamenilor nu a avut alt rol în această chestiune decât de a veni în întâmpinarea necesităților de moment cu mecanisme de moment, mecanisme care, dacă sunt îndeajuns de concordante cu caracterul și cu sentimentele naționale, de obicei se perpetuează și alcătuiesc, prin acumulare succesivă, o organizare politică adecvată

poporului căruia îi aparține; în zadar s-ar încerca impunerea ei unui popor a cărui natură și ale cărui condiții nu au generat-o în mod spontan.

Este greu de hotărât care dintre aceste doctrine ar fi cea mai absurdă, dacă am putea presupune că fiecare în parte este susținută ca o teorie exclusivă. Însă principiile pe care le declară oamenii cu privire la indiferent ce subiect aflat în dezbatere sunt de obicei o expresie cu totul incompletă a opiniilor pe care le susțin cu adevărat. Nimeni nu crede că orice popor este capabil să clădească orice tip de instituții. Oricât de departe am duce analogia cu dispozitivele mecanice, un om nu alege nici măcar o unealtă de lemn sau de metal pe singurul temei că este cea mai bună în sine, ci se întreabă dacă îndeplinește celelalte condiții care trebuie combinate cu ea astfel încât să-i facă utilizarea avantajoasă și, în particular, dacă aceia care o vor folosi posedă cunoașterea și îndemnarea necesare pentru mânăuirea ei. Pe de altă parte, nici aceia care vorbesc despre instituții ca și cum ar fi un fel de organisme vii nu sunt cu adevărat fataliști politici, așa cum ne dau de înțeles. Ei nu pretind că oamenii nu au absolut nicio posibilitate de a alege forma de guvernare sub care vor trăi sau că o cercetare a consecințelor care decurg din diferite forme de organizare politică nu are absolut niciun rol atunci când decidem care dintre ele ar fi de preferat. Deși fiecare parte își exagerează masiv propria teorie, din dorința de a se împotrivi celeilalte, și deși niciuna dintre părți nu și-o susține pe a sa într-o formă nealterată, cele două doctrine corespund unei diferențe profund statornicite între două moduri de gândire; și deși este evident că niciuna dintre ele nu are în

întregime dreptate, fiind totodată la fel de evident că niciuna dintre ele nu este pe de-a-ntregul greșită, trebuie să ne străduim să pătrundem la rădăcinile lor și să profităm de adevărul fiecăreia.

Așadar, să ne amintim în primul rând că instituțiile politice (oricât de ignorată ar fi uneori această idee) sunt opera oamenilor, că își datorează originea și întreaga existență voinței umane. Oamenii nu s-au trezit într-o dimineață de vară cu ele gata răsărite. Nici nu sunt asemenea copacilor, care, odată sădiți, „cresc neconținut“, în timp ce „oamenii dorm“*. În fiecare stadiu al existenței lor, activitatea umană voluntară este aceea care le face să fie ceea ce sunt. Prin urmare, asemenea tuturor lucrurilor făcute de oameni, ele pot fi ori bine, ori prost făcute; este posibil ca în producerea lor să fi fost puse la lucru judecata și îndemânarea sau, la fel de bine, reversul acestora. În plus, dacă un popor a omis – sau, din cauza presiunii exterioare, nu i-a stat în putere – să-și dea o constituție prin procedeul experimental al aplicării unui corectiv fiecărui rău pe măsură ce acesta se ivește sau pe măsură ce aceia care-l suferă dobândesc puterea de a i se opune, această întârziere a progresului politic este fără îndoială un mare dezavantaj pentru el, dar ea nu dovedește că acel ceva care a fost bun pentru alții n-ar fi putut fi bun și pentru el și nici că va înceta de a mai fi bun atunci când va socoti că-i potrivit să-l adopte.

* Mill îl parafrazează aici pe Walter Scott: „Jock, când n-ai nimic altceva de făcut, poți foarte bine să sădești un pom; el va crește, Jock, în timp ce tu dormi.“ (*The Heart of Midlothian*, 1818)

Pe de altă parte, este de reținut și faptul că mașinăria politică nu merge de la sine. Întrucât ea a fost din capul locului făcută de către oameni, tot de către oameni trebuie să fie și acționată, ba chiar de către oamenii de rând. Ea are nevoie nu de simplul lor consimțământ, ci de participarea lor activă; și trebuie să fie ajustată la capacitățile și calitățile oamenilor așa cum sunt ei. Aceasta presupune trei condiții. Oamenii cărora le este destinată forma de guvernare trebuie să fie dispuși să o accepte sau cel puțin să nu fie atât de refractari încât să pună în calea instituirii ei un obstacol insurmontabil. Ei trebuie să fie dispuși și capabili să facă ceea ce este necesar pentru a o menține. Și trebuie să fie dispuși și capabili să facă ceea ce ea reclamă de la ei, pentru a putea să-și îndeplinească scopurile. Cuvintele „să facă“ trebuie înțelese ca incluzând nu doar acțiunea, ci și abținerea de la acțiune. Ei trebuie să fie capabili să îndeplinească condițiile necesare acțiunii, precum și condițiile necesare autocontrolului, care sunt indispensabile fie pentru a menține organizarea politică instituită, fie pentru a o ajuta să realizeze obiectivele pe care se așteaptă să le atingă aceasta.

Eșecul în îndeplinirea oricăreia dintre aceste condiții face ca o formă de guvernare – oricât de atrăgătoare ar fi promisiunile ei – să fie nepotrivită aceluia caz particular.

Cea dintâi piedică – aversiunea poporului pentru o formă particulară de guvernare – abia dacă are nevoie de exemple, întrucât ea nu poate fi niciodată ignorată în teorie. Această situație se ivește mereu. Nimic (cu excepția unei forțe străine) nu poate determina un trib de indieni nord-americani să se

supună constrângerilor unei guvernări reglementate și civilizate. Același lucru s-ar fi putut spune, deși în termeni mai puțin tranșanți, și despre barbarii care au năvălit în Imperiul Roman. A fost nevoie de secole și de o întreagă schimbare de circumstanțe istorice pentru a-i aduce la ordine și supunere chiar și față de propriii conducători – atunci când nu luptau efectiv sub steagul lor. Există națiuni care nu se vor supune de bunăvoie niciunei guvernări, cu excepția aceleia exercitate de anumite familii, care din timpuri imemorabile au avut privilegiul de a le furniza conducătorii. Unele națiuni nu pot fi făcute să indure o monarhie decât prin cucerire străină; altele sunt tot atât de ostile unei republici. În prezent, această piedică ajunge adeseori până la imposibilitatea de a pune în practică o anumită organizare politică.

Însă există și cazuri în care un popor, deși nu îi este ostil unei forme de guvernare (probabil chiar și-o dorește), poate fi lipsit de dorința de a-i îndeplini condițiile ori poate fi incapabil să o facă. Un astfel de popor poate fi incapabil să îndeplinească condițiile necesare pentru a menține existența formei de guvernare, fie și doar cu numele. De pildă, un popor poate să prefere o guvernare liberă, însă dacă din indolență, neglijență, lașitate sau lipsă de spirit civic el este inadecvat eforturilor necesare pentru păstrarea ei, dacă nu se va lupta pentru ea când aceasta este atacată în mod direct, dacă poate fi indus în eroare de artificiile înșelătoare menite să-l determine să o părăsească ori dacă o descușurare de moment, o panică temporară sau o izbucnire de entuziasm pentru un individ îl pot determina să-și aștearnă libertățile la picioarele unui om, fie

chiar unul de seamă, ori să-l înnvestească cu puteri care să-i permită să-i submineze instituțiile, în toate aceste situații poporul în cauză este, mai mult sau mai puțin, nepotrivit pentru libertate. Și chiar dacă i-ar prinde bine să se bucure de această libertate fie și pentru puțină vreme, va trece mult timp până să beneficieze cu adevărat de pe urma ei. De asemenea, un popor poate să nu dorească ori să fie incapabil să îndeplinească sarcinile pe care i le impune o anumită formă de guvernare. Un popor rudimentar, deși conștient într-o oarecare măsură de binefacerile societății civilizate, poate fi incapabil de autocontrolul pe care aceasta i le impune: patimile oamenilor pot fi prea violente sau orgoliul lor prea neînduplecat pentru ca ei să renunțe la conflictele private și să lase pe seama legilor răzbunarea nedreptăților reale sau presupuse pe care le-au suportat. Într-un astfel de caz, o guvernare civilizată va trebui să acționeze despotic într-un grad considerabil pentru a fi cu adevărat avantajoasă pentru ei; să fie astfel încât poporul să nu mai exercite el însuși controlul și să-i înngrădească acestuia acțiunile prin forță. De asemenea, trebuie să considerăm că un popor care nu va coopera activ cu legea și cu autoritățile publice pentru reprimarea răufăcătorilor este potrivit doar pentru o libertate limitată și condiționată. Un popor de oameni care sunt dispuși mai degrabă să adăpostească un delincvent decât să-l predea autorităților sau care, precum hindușii, mai degrabă vor comite sperjur pentru a-l acoperi pe omul care i-a jefuit decât să-și creeze probleme sau să se expună răzbunării depunând mărturie împotriva lui sau care, așa cum se întâmpla până de curând cu unele națiuni europene,

întorc capul în altă parte dacă un om îl înjunghie pe un altul în plină stradă (socotind că este treaba poliției să se ocupe de problemă și că este mai prudent să nu se bage în ce nu-i privește) ori care este revoltat de o execuție, dar nu este șocat de un asasinat – un astfel de popor are nevoie ca autoritățile publice să dispună de puteri represive mult mai dure decât în alte cazuri, de vreme ce primele și cele mai indispensabile condiții ale vieții civilizate nu au pe ce altceva să se sprijine. Fără îndoială, la orice popor care a ieșit din sălbăticie aceste stări de spirit deplorabile sunt de regulă consecințele proastei guvernări anterioare, care l-a deprins să privească legea ca și cum ar fi fost făcută pentru alte scopuri decât binele lui și să îi socotească pe aceia care o administreză ca și cum ar fi dușmani mai răi decât cei care o încalcă pe față. Însă oricât de mică ar fi vina acelor la care s-au dezvoltat astfel de deprinderi mentale și chiar dacă acestea pot fi în cele din urmă învinse de o guvernare mai bună, câtă vreme ele totuși există, asupra unui popor cu o astfel de înclinație guvernarea trebuie să exercite mai multă putere decât asupra unui popor ale cărui simpatii se află de partea legii și care este dispus să sprijine în mod activ impunerea ei. De asemenea, instituțiile reprezentative au puțină valoare și pot fi un simplu instrument al tiraniei sau al intrigii, atunci când majoritatea alegătorilor nu sunt suficient de interesați de propria lor guvernare pentru a vota; sau, dacă totuși votează, nu își dau voturile pe considerente publice, ci și le vând pe bani sau votează la comanda cuiva care deține control asupra lor sau căruia, din motive personale, doresc să-i câștige favorurile. Votul popular practicat

în această manieră, în locul unei garanții împotriva proastei guvernări, nu este decât o rotiță în plus în mașinăria acesteia. Pe lângă aceste piedici morale, dificultățile mecanice constituie adesea un impediment de nedepășit pentru formele de guvernare. În lumea antică, deși ar fi putut să existe – și adesea a existat – o mare independență individuală sau locală, nu s-a putut naște nimic de genul unei guvernări populare reglementate, care să depășească limitele unei singure cetăți. Și aceasta întrucât nu existau condițiile fizice ale formării și propagării unei opinii publice decât printre aceia care puteau fi aduși laolaltă să discute chestiuni publice în aceeași agora. Se crede în general că acest obstacol a fost înlăturat prin adoptarea sistemului reprezentativ. Însă pentru a-l depăși complet a fost nevoie de timp și chiar de ziare, adevăratul echivalent – deși nu unul potrivit în toate privințele – al Pnyxului și al Forumului.* Au existat stadii ale societății în care nici măcar o monarhie nu a putut supraviețui pe un teritoriu foarte extins, ci s-a spart inevitabil în mici principate, fie independente unele de altele, fie ținute laolaltă printr-o legătură slabă, precum cea feudală; mecanismul autorității nu era îndeajuns de perfecționat pentru a face ca poruncile conducătorului să fie ascultate la mare distanță de persoana acestuia. El depindea în principal de fidelitatea benevolă până și în ceea ce privește ascultarea în rândurile propriei armate; nici nu existau mijloace de a-i face pe oameni să plătească taxe suficient de mari ca să susțină forța necesară

* Principalele locuri de adunare publică din Atena, respectiv din Roma. (N. tr.)

pentru a impune ascultare de-a lungul unui vast teritoriu. În aceste cazuri (și în toate cazurile similare) trebuie să înțelegem că dimensiunea obstacolelor poate fi mai mare ori mai mică. Poate fi într-atât de mare încât să ducă la o foarte proastă funcționare a formei de guvernare, fără a o împiedica să existe sau să fie preferabilă din punct de vedere practic oricărei altei forme posibile. Acest ultim aspect este determinat în principal de tendințele diferitelor forme de guvernare de a promova Progresul – o chestiune pe care încă nu am ajuns să o discutăm.

Am examinat cele trei condiții fundamentale ale adecvării formelor de guvernare la poporul guvernat. Dacă susținătorii așa-numitei „teorii naturaliste“ a politicii nu vor decât să insiste asupra necesității acestor trei condiții, dacă vor să spună doar că nicio guvernare nu poate exista în mod durabil fără să îndeplinească primele două condiții și, într-o măsură considerabilă, pe a treia, atunci doctrina lor, limitată în acest fel, este incontestabilă. Orice ar vrea să spună mai mult decât atât mi se pare de nesusținut. Tot ceea ce ni se spune despre necesitatea unui fundament istoric pentru instituții, despre existența lor în armonie cu obiceiurile și caracterul național și altele asemenea fie are acest înțeles, fie nu are niciunul. Există o mare doză de sentimentalism pur în legătură cu aceste formule sau cu unele similare, dincolo de semnificația rațională pe care o conțin. Însă din punct de vedere practic aceste pretinse cerințe ale instituțiilor politice sunt doar niște înlesniri pentru realizarea celor trei condiții. Atunci când o instituție – sau un set de instituții – își are calea pregătită de opiniile, gusturile și obiceiurile unui popor, acesta nu